

Universiteit
Leiden
The Netherlands

A Grammar of Ghomara Berber

Mourigh, K.

Citation

Mourigh, K. (2015, February 3). *A Grammar of Ghomara Berber*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/31685>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/31685>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/31685> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Mourigh, Khalid

Title: A grammar of Ghomara Berber

Issue Date: 2015-02-03

Samenvatting

De Berbertalen vormen samen met het Koesjitisch, het Tsjadisch, het Semitisch, het Omotisch en het oud-Egyptisch de Afro-Aziatische taalfamilie. Het Ghomara Berber wordt gesproken in het noordwesten van Marokko door ongeveer 10.000 mensen. De taal wordt gesproken in een aantal dorpen langs de Middellandse zee kust in een gebied dat bekend staat als de *Jbala*. In het gebied dat de Berbertalige dorpen omringt wordt Marokkaans-Arabisch gesproken. Alle sprekers van het Ghomara Berber zijn tweetalig. Deze tweetaligheid is de basis geweest voor een taal die op alle grammaticale niveaus door het Arabisch is beïnvloed. Op vrijwel alle niveaus van de grammatica zijn daardoor parallelle systemen ontstaan, wat betekent dat het vaak moeilijk is om te onderscheiden welke taal, het Berber of het Arabisch, dominant is. Het Ghomara Berber kan daardoor op de meeste niveaus als mengtaal (*mixed language*) worden beschouwd. Alleen in de nominale frase (NP) is het Berber dominant. In het basislexicon is het Berber net iets prominenter aanwezig dan het Arabisch, maar daarbuiten is het Arabisch veel dominanter. In het Berberse deel van de grammatica laat de taal een aantal zeldzame of zelfs unieke kenmerken zien.

In deze grammatica komen de fonologie, de morfologie en de syntaxis aan de orde. In de appendices zijn een aantal teksten en een woordenlijst opgenomen. De data zijn verzameld in de periode tussen oktober 2009 en mei 2013. In eerste instantie zijn de data verzameld door middel van elicitatie. In een latere fase zijn er teksten opgenomen die met behulp van sprekers ter plaatse zijn getranscribeerd.

In de fonologie komen de consonanten, de vokalen, de assimilaties en labialisatie aan bod. De consonanten onderscheiden zich onder andere op basis van drie kenmerken: stemhebbendheid, faryngalisatie en lengte. Daarnaast heeft het Ghomara Berber een aantal gspirantiseerde consonanten die in bepaalde posities binnen het woord contrasteren met plosieven. Spirantisatie treft men aan in zowel het Berberse als het Arabische deel van het lexicon. Ook heeft de taal gelabialiseerde consonanten. In sommige posities is de realisatie van de labialisatie niet te onderscheiden van de **u**. Het vokaalsysteem is typisch voor het Noordelijke Berber. De analyse van de problematische vokaal schwa verschilt niet wezenlijk van de andere Noordelijke Berberse talen.

De morfologie is het onderdeel bij uitstek dat de parallelle systemen laat zien. Het Berberse en het Arabische deel worden grotendeels apart behandeld. Beide grammatica's hebben een vrij onregelmatige morfologie. In het eerste gedeelte wordt de Berberse morfologie van het zelfstandig naamwoord besproken. Het zelfstandig naamwoord drukt

geslacht, getal en staat uit. Het onderscheidt mannelijk en vrouwelijk geslacht, enkelvoud en meervoud en gebonden en vrije staat. Afhankelijk van het woord kan het geslacht zowel geslachtverandering als verkleining uitdrukken. Het meervoud wordt gevormd door middel van affixen of door een combinatie van prefixverandering en klinkerwisseling in de stam. De gebonden staat wordt alleen gebruikt na een voorzetsel. In de functie van onderwerp na een werkwoord heeft het zelfstandig naamwoord de vrije staat. Het Arabische zelfstandig naamwoord volgt het patroon van het Arabisch. Er zijn twee manieren om het meervoud te vormen, door middel van affixen en door middel van verandering van de opeenvolging van consonanten en vokalen.

In het derde hoofdstuk van de morfologie wordt de diminutief- en augmentatiefformatie behandeld. In dit gedeelte wordt de invloed van het Arabisch op het Berber dramatisch geïllustreerd. In het Arabisch is het mogelijk om diminutieven (verkleinwoorden) te maken door middel van een klinkerpatroon in de stam van het zelfstandig naamwoord. Dit systeem is overgenomen in het Ghomara Berber. De Arabische leenwoorden die het toelaten hebben ook een diminutief. Het Ghomara Berber gaat echter nog een stap verder door de patronen ook op zelfstandige naamwoorden van Berberse origine toe te passen. Dit systeem is dus toegevoegd aan het oorspronkelijke systeem waarbij het mogelijk is om verkleinwoorden te maken door middel van de vrouwelijke affixen. De twee systemen kunnen, weliswaar in beperkte mate, gecombineerd worden waardoor er tot vier graden van grootte kunnen worden uitgedrukt. Het hoofdstuk bevat ook een gedeelte over de augmentatief (vergrootwoorden) die allemaal door middel van Berberse morfologie gevormd worden.

In hoofdstuk vier wordt de interactie tussen de Berberse en Arabische systemen besproken die niet in de voorgaande hoofdstukken passen. De collectieven hebben volledige Arabische morfologie terwijl de eenheidsworden Berberse morfologie hebben. Een aantal Berberse woorden hebben een Arabisch meervoud. In hoofdstuk vijf komen de zelfstandig naamwoorden aan bod die geen affixen hebben. In het zesde hoofdstuk komen de verbaal nomina aan bod.

In hoofdstuk zeven komt de morfologie van het Berberse werkwoord aan bod. Het Berberse werkwoord onderscheidt drie aspectuele vormen; de aorist, de perfectief en de imperfectief. In de perfectief is een aantal werkwoorden dat de klinkerverandering heeft overgenomen uit het Arabisch. Een ander opvallend verschijnsel in de aspectformatie is dat het Ghomara Berber imperfectieven heeft die een *tt*- prefix hebben, geminatie van een

consonant en waarvan de eerste labiale medeklinker wegvalt. Berberse werkwoorden hebben een causatief. De causatief wordt gevormd door een **ss-** prefix aan het werkwoorden te plakken. Het Arabische werkwoord wordt in hoofdstuk acht besproken. Een aanzienlijk deel van de werkwoorden kan alleen de Arabische conjugatie krijgen. Dit betreft basiswerkwoorden zoals **tkeyyef** ‘roken’, **ṣṣaḍ** ‘vissen’, **ḥṣem** ‘zich schamen’, **ṣber** ‘geduld hebben’, **ṣteš** ‘dorst hebben’. Deze werkwoorden volgen de Arabische morfologische patronen. Zij onderscheiden een conjugatie voor het perfectum en het imperfectum. De passieve derivatie geschiedt altijd volgens het Arabische systeem. Dat betekent de passief van werkwoorden met een Berberse morfologie altijd de Arabische morfologie hebben. Dit komt uitvoeriger aan bod in het hoofdstuk over het verbale predikaat in de syntaxis.

Het adjectief vormt, anders dan in de meeste Berbertalen, een eigen woordklasse. In dit hoofdstuk wordt een aantal criteria gegeven voor de definitie van het adjectief. Deze woordklasse is ontstaan uit een combinatie van Berberse statieve werkwoorden en Arabische adjectieven. Er zijn slechts vier adjectieven van Berberse origine. De rest van de adjectieven is ontleend aan het Arabisch. Deze twee groepen vertonen nu dezelfde grammaticale eigenschappen waardoor het mogelijk is om ze als één woordklasse te beschouwen; aan de ene kant kunnen zij de zogenaamde ‘relatieve vorm’ krijgen, wat een typische werkwoordsvorm is, aan de andere kant kunnen zij als hoofd van een nominale frase fungeren wat een typisch nominaal kenmerk is.

De participia worden onveranderd overgenomen uit het Arabisch. Er is een onderscheid tussen actieve en passieve participia. Deze verschillen qua vorm. De voornaamwoorden, die in hoofdstuk elf worden besproken, kunnen ook weer worden opgedeeld in een Berbers en een Arabisch gedeelte. Alleen van de persoonlijke voornaamwoorden kan uitsluitend de Berberse vorm worden gebruikt. Naast de persoonlijke voornaamwoorden worden de voornaamwoorden van het lijdend voorwerp, het meewerkend voorwerp en een aantal suffixen dat samengaat met niet-verbale elementen behandeld.

De telwoorden zijn, op het telwoord één na, volledig aan het Arabisch ontleend. In hoofdstuk dertien worden de telwoorden besproken. In hoofdstuk veertien komen de voorzetsels aan bod. Ook daar is er een scheiding tussen voorzetsels die de Berberse morfologie volgen en voorzetsels die de Arabische morfologie hanteren. De Berberse voorzetsels zijn wel talrijker. In het laatste hoofdstuk van de morfologie worden de bijwoorden opgesomd.

De syntaxis begint met de beschrijving van een aantal kenmerken van de nominale frase en welke elementen daarin kunnen voorkomen. Vervolgens wordt in hoofdstuk twee het non-verbale predikaat besproken. Daarin komt de negatie van het non-verbale predikaat ook aan bod. In hoofdstuk drie over het verbale predikaat worden de argumenten besproken. Vervolgens komen verbale valentie en derivatie aan bod. De valentie van een werkwoord kan worden verhoogd door middel van de causatief-derivatie. Het werkwoord krijgt een **ss-** prefix of het wordt vervangen door een werkwoord met een **cCc**-structuur. Dit kan ook een suppletief werkwoord zijn. Verder komt ook de hierboven besproken passiefformatie aan bod. Het Ghomara Berber heeft ook een aantal labiele werkwoorden. Dat zijn werkwoorden die zowel intransitief als transitief kunnen zijn zondt daarbij van vorm te veranderen. In het daaropvolgende gedeelte komen de clitica van het werkwoord aan bod. De clitica vertonen ingewikkeld gedrag. Zij kunnen afhankelijk van de context zowel voor als achter het werkwoord terecht komen. Het Ghomara Berber is hierin bijzonder doordat het, anders dan veel andere Berbertalen, clitica in beide posities tegelijkertijd toelaat. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een bespreking van de verbale negatie.

De voegwoorden worden in hoofdstuk vier behandeld. Zij kunnen ingedeeld worden in onderschikkende en nevenschikkende voegwoorden. Deze twee groepen kunnen op basis van een aantal kenmerken onderscheiden worden. De relatieve zinnen vormen het onderwerp van hoofdstuk vijf. Relatieve zinnen met een Arabisch werkwoord onderscheiden zich van relatieve zinnen met een Berbers werkwoord door een optionele relatiefmarkeerder **d**. In het daaropvolgende hoofdstuk komen de vraagwoorden aan bod. Vrijwel alle vraagwoorden komen uit het Arabisch. De manier waarop vraagwoordzinnen worden gevormd is echter typisch Berbers. Topicalisatie en focalisatie komen in hoofdstuk zeven aan bod. Zowel verbale als non-verbale zinnen zijn daarin opgenomen.

Het hoofdstuk over modus en aspect laat wederom de interactie tussen het Arabisch en het Berber in deze taal zien. Het aspectuele systeem is een mengelmoes van deze twee talen. De Berberse aorist (zonder preverbaal partikel) is een neutrale vorm die vooral voor stylistische effecten wordt ingezet. De andere aspectuele vormen, de Berberse perfectief en imperfectief aan de ene kant, en het Arabische perfectum en imperfectum aan de andere kant, drukken dezelfde categorieën uit. Daarbij heeft het Arabische participium een speciale rol. Deze drukt een pure staat uit voor de meeste werkwoordklassen. Voor een bepaalde klasse, werkwoorden die een beweging of gedachten uitdrukken, drukt het participium echter ook het progressieve aspect uit.

In het laatste hoofdstuk volgt een beschrijving van het werkwoord II ‘zijn’ dat afwijkt van andere werkwoorden. In de appendices zijn drie teksten met glossen en vertaling toegevoegd. Tevens is er een woordenlijst op alfabetische volgorde te vinden.

